

Dünyada Şer,Noksanlık ve Belaların Varlığı

<"xml encoding="UTF-8?">

İKİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ FASIL

Hayır ve Şerrin Mahiyeti ve Takdiri

Bil ki İlm-i Âli'de kâinattaki nizam en üst derecede kemal, hayır güzellik ve cemal sahiptir. Bu kendi yerinde delil ve burhanlar ışığında icmal yoluyla ispatlanmıştır. Başka bir beyanla; tafsilli olarak ispatlanmıştır. Gerçi onun tafsilatı ancak onun kaynağı olan zat yani Allah'a (c.c) mahsustur ve vahiy yahut ilahi öğretilerle bilinebilir. Elinizde bulunan kitaba münasip olan şudur ki... Kemal,

cemal ve hayır türünden olan bir şey, vücudun (varlığın) aslı ve hakikatinin dışında bir şey değildir. Zira ondan başka bir şey için herhangi bir tahakkuk söz konusu değildir. Malumdur ki vücudun hakikatinin karşı noktasında yokluluk ya da mahiyet vardır ki bunların hiç birisi kendi başına zatları gereği bir

şey değildir. Hiçbir değerleri yoktur. Salt hükümsüzlük ya da salt itibardılar. Vücut ile aydınlanmadıkları ve onun zuhuru ile zahir olmadıkları sürece hem zat, hem sıfat hem de eser noktasında onlar için herhangi bir ispat söz konusu değildir. Ancak vücut zuhur ettiğinde onların her biri kendine has zuhur, özellik ve eser sahibi olurlar. Buna göre tüm kemaller mutlak cemal sahibinin cemalinin yansımaları ve mutlak nurun kâmil tecellisinden kaynaklanmaktadır. Diğer varlıkların kendilerinden kaynaklanan herhangi bir şeyleri yoktur. Mutlak hiçlik ve yokluk içindedirler. Tüm kemaller O'ndandır ve O'na dönmektedir.

Vücudun Hakikati Allah'ın Zatından Vuku Bulur

Kendi branşı içerisinde yazılmıştır ki Allah'ın zatından kaynaklanan şey, hiçlik ve mahiyet sınırı olmaksızın vücudun hakikati ve salt varlıktır. Zira hiçlik ve mahiyet Allah'ın zatından

kaynaklanmazlar ve ilahi feyzin alınmasında sınırlara sahiptirler. Kim marifet ehli olanların ifade ettiği şekliyle ilahi feyzin alınma ve yüklenmesinin niceliğini anlayacak olursa feyzin ulaştırılması ve yansımasında hiçbir sınır ve

kısıtlamanın olamayacağını da tasdik edecektir. Allah'ın (c.c) mukaddes zatı nasıl her türlü noksanlık ve sınırlamalardan münezzehe ise O'nun mukaddes feyzi de her türlü muhtemel ve mümkün kısıtlama ve mahiyetler nedeniyle meydana gelen sınırlamalardan münezzehtir. Buna göre mutlak cemal sahibinin gölgesi olan O'nun feyzi, mutlak cemal sahibi, tam cemal ve kemaldır. O, zatında, sıfatında ve fiillerinde cemal sahibidir. Vücudun (varlığın) aslından başka şeyi takdir ve icat etmez.

Şerler Vücuttan Değil Sanırdan Kaynaklanır

Tabiat âleminde meydana gelen bütün şerler, felaketler, hastalıklar, facialar ve hoş gitmeyen hadisler varlıkların varoluşlarından değil bilakis aralarındaki zıddiyet ve sürtüşmelerden dolayıdır. Hatta varlıklarındaki noksanlıktan kaynaklanmaktadır. Bunun nedeni ise sahip olduğu sınırlama ve noksanlıklardır.

Böylece ilahi takdir nurunun dışına çıkar ve gerçekte ise takdir kaleminin dışındadır. Nurun aslı ve hakikati her türlü şer, noksanlık ve kusurdan münezzehe olan vücuttur. Noksanlık, şer ve zararlı şeyler çeşitli bakış açılarına göre doğrudan da olmasa dolaylı olarak takdir edilmişlerdir. Zira eğer tabiat âlemi tahakkuk bulmasaydı ve vücut (varlık) takdir edilmeseydi (noksanlık ve şerler de tahakkuk bulmayacaktı.) Nitekim fayda ve hayır da tahakkuk bulmazdı. Bu tür hiçlik ve yokluklar mutlak hiçlik ve yokluklar değildir...

Şer ve Noksanlıklar Dolaylı Olarak Takdir Edilmişlerdir

Allah tarafından doğrudan takdir edilen sadece hayır ve kemallerdir. Halel, şer ve zararlı şeyler dolaylı olarak ortaya çıkan şeylerdir. Nitekim birinci derecede aşağıdaki ayette de bu noktaya işaret etmiştir. "Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır. Sana ne kötülük gelirse kendindendir."

Ama ikinci derecede ise şöyle buyurmaktadır: "De ki: Hepsi Allah'tandır." Diğer ayetlerde ve Ehl-i Beyt hadislerinde bu iki noktaya birçok defa işaret edilmiştir. Bir hadiste her ikisinin de (hayır ve şer) takdir edildiği ve yaratıldığı ifade edilmiştir. (78)

* * *

Tüm Hayırların Allah'a Nispet Verilmesi

Allah (c.c) salt kemal, hayır, cemal ve baha olduğu için onun tarafından gelen her şey kemal ve hayırdır. Hatta vücudun (varlığın) nizamı, varlığın hakikati, gayb ve huzur O'nun kemal ve cemalinin aynısıdır. Noksanlık, vebal ve şerler ise hiçlik ve Allah'ın takdirine taalluk bulmayan mahiyetin gereklerindendir. Hatta tabiat âleminde vuku bulan şerler varlıklar arasındaki uyuşmazlık ve dünya âleminin sürtüşmelerinden dolayıdır.

Varlıklar arasındaki uyuşmazlık ise takdire taalluk bulmaz. Buna göre var olan tüm hayır, kemal ve güzellikler Allah'tandır. Mevcut olan noksanlık, şer ve günahlar ise mahlûklardandır. Nitekim ayette şöyle buyurmuştur: "Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır. Sana ne kötülük gelirse kendindendir."

Buna göre tüm dünyevi ve uhrevi saadetler, mülk ve melekûta ait hayırlar, tüm hayır ve saadetlerin kaynağı olan Allah'tandır. Tüm dünya ve ahiret bedbahtlıkları, bu âlem ve ahiret âleminin şerleri mahlûkların kusur ve noksanlıklarındandır. Saadet ve bedbahtlık onların zatlarına aittir Allah'ın takdirine bağlı değildir diye bilinen maruf söylem saadet açısından bakıldığında asılsızdır.

Çünkü saadet Allah tarafından takdir edilir. Herhangi bir zat ya da mahiyetin kendisinden kaynaklanan bir saadeti yoktur. Bilakis salt bedbahtlık ve helaket mahiyete aittir. Ama bahsedilen söz bedbahtlık açısından bakıldığında doğru ve sahihtir. Zira bedbahtlık mahiyete aittir ve takdir edilmez. (79)

* * *

İnsanlar Eliyle Hayır ve Şerrin Cereyanının Keyfiyeti
Ehil olan kimseler geçmiş konular üzerinde tefekkür ettikleri vakit Hakkın, kullar eliyle hiçbir yanlışa mahal vermeden hayır ve şerri cereyan ettirmesinin keyfiyeti aşikâr olacaktır.

Bu konudaki her türlü şüphe ve eleştirinin ortadan kaldırılıp cevaplanması için çok geniş bir izaha ve çeşitli mukaddimelere ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak ben bu sayfalarda onları beyan etmeyeceğim ama işaret yoluyla da değinmeden geçemeyeceğim...

Varlıkların Varoluşlarında Müstakil Olmamaları

Bil ki bir varlığın herhangi bir fiilde müstakil olması mümkün değildir. Ancak fail ve mucidin kendi ürünü olan sonuca yönelmesi mümkün olan her türlü hiçlik ve yokluğu yasaklayıp uzak tutması bu durumdan müstesnadır. Eğer bir varlığın var olabilmesi için yüz şart gerekliyse fail,

bu varlığa yönelik (var olmaması için) yüz hiçlik ve yokluktan doksan dokuz tanesine mani olur ancak birisini engelleyemezse bu fail kesinlikle müstakil olmayacaktır. Buna göre faillikte müstakil olmak, var edilecek olan varlığa yönelik (var olmaması için)

mümkün olan her türlü hiçlik ve yokluğu ortadan kaldırmak, o varlığı var olması için vacip haddine ulaştırmak ve sonra da var etmek şartına bağlıdır. Malumdur ki melekûtta tutun da en alt âlem olan mülk âlemine kadar ve onlarda var olan mahlûkların tümü sahip oldukları zahiri ve batini tüm güçler de göz önüne alınarak böyle bir makam ve şandan yoksundurlar. Zira sebebin sonucuna yönelik ilk hiçlik ve yokluk kendisini var eden sebebin

(fail) yok ve hiç olmasıyla sonucun yok ve hiç olmasıdır. Mümkün'ül vücut âleminde sonuçtan böylesi bir hiçlik ve yokluğu alabilecek hiçbir varlık yoktur. Zira bu mümkün'ül vücudun kendi zatında değişime uğrayarak vacib'ul vücut dairesine girmek ve mümkün'ül vücut sınırlarını aşmak anlamına gelir. Bu da aklın gereği olarak olanaksızdır. Buna göre bir şeyi var ederken müstakil olmak kendi varlığında müstakil olmayı gerektirir.

Bu ise mümkün'ül vücutlar için olanaksızdır. Bu beyanla malum oldu ki bir şeyin var edilmesinde tefviz hiçbir varlık için mümkün değildir. Bu, mükelleflere ve onların fiillerine mahsus değildir. Gerçi mütekellimlerin kullandığı cümlelerden onlara mahsus olduğu anlaşılmaktadır ancak çeşitli bablardan tartışmanın umumiyetini anlamak mümkündür.

Mükelleflerin fiilleri bahsi önemli olduğu için mütekellimler tartışmayı bu boyutta ortaya atmışlardır. Özetle; biz mütekellimlerin tartışmasına karışmıyoruz. Biz hakkın araştırma ve arayışındayız. Sonuç şu ki hiçbir varlık hiçbir konuda tefviz sahibi değildir...

Hayırların Allah'a Fenalıkların Kullara Nispet Verilmesi

Hayır ve şer hem Allah'a hem de kullara nispet verilmekte ve her iki yaklaşım da doğrudur. Bir hadiste şöyle buyurmaktadır: Hayır ve şerri kulların eliyle icra eden benim. Ancak bununla birlikte hayırlar doğrudan Allah'a dolaylı olarak ise kullara nispet verilir. Şer ise bunun aksinedir. Yani doğrudan kullara dolaylı olarak ise Allah'a nispet verilir. Bir hadis-i kutside bu noktaya işaret edilmektedir: "Ey insanoğlu! Senin işlediğin hayır amellere ben senden daha evlayım. Kendi işlediğin günahlara ise sen benden daha evlasın." Geçmiş sayfalarda bu konuya değindiğimiz için burada tekrar etmiyoruz. (80)

Hayır ve Şer Olmak Üzere İki Kaynağa İnanmak

Bir takım şüphe ve tereddütler meydana getirerek hayır ve şer kaynağı olmak üzere iki vacib'ul vücudun olması gerektiğini dile getirmek istemişlerdir. Hayır kaynağı olarak Yezdan şer kaynağı olarak da Ehrimen ismini kullanmış ve iddialarını ispatlamak için de iki tane delil sunmuşlardır.

Bunlardan bir tanesi mukaddesçilik diğeri ise burhan ve hükümsel delillerdir.

Birinci delil: Allah (c.c) hayırların kaynağı olmalıdır. Tüm varlıkların gözü O'nun ihsanperver ellerine bakmaktadır. Dolayısıyla sürekli olarak feyiz veren, hayır ve cömertlik kaynağı olmalıdır. Bütün ümitsizlerin ümit kaynağı ve fıtratların feyiz ve kerem temennisi güttükleri bir kimse şer ve zararlı şeylerin kaynağı olmamalıdır. Öyleyse tüm hayırlar için salt hayır ve kadim ihsan sahibi olacak bir kaynağa inanmak durumundayız. Ama bir taraftan da kâinatta bir takım şer, zararlı şey ve olumsuzlukların da olduğunu görmekteyiz.

Öyleyse yine bunların kaynaklandığı başka bir kaynak daha söz konusu olmalıdır. Eğer hem hayırlar hem de şerler için iki tane kaynağa inanmazsak hayır ve şerrin her birinin vacib'ul vücut ve mucide gerek duymadan meydana geldiğin kabul etmek gerekir. Dolayısıyla sayılamayacak kadar vacib'ul vücut sayısı ön plana çıkacaktır.

İkinci delil: Yezdan ve Ehrimen'i ispatlamak için hükümsel delil dile getirmişlerdir. Şöyle ki sebep ve sonuç (illet ve malul) arasında benzerlik ve tevafuk söz konusu olmalıdır. Bir sebepten (illetten) birbirine zıt iki sonuç (malul) ortaya çıkamaz. Örneğin ateş ısının sebebidir. Ateşten serinliğin de kaynaklanmasını beklemek olanaksızdır. Çünkü bu, illette (sebepte) özel bir eser meydana getirecek bir özellik gerektirmektedir. Buna göre iki zıt şeyin kaynaklarının da iki zıt ve muhalif kaynak olması gerekmektedir.

Eğer Allah'ın (c.c) hem hayır hem de şerrin kaynağı olduğunu kabul edecek olursak iki zıt özelliğin onda toplanması gerekir. Bu ise Allah'ın zatının bir olması gerektiği ilkesiyle çelişmekte, zatın cüzlerden meydana gelmesini ve kendi cüzlerine muhtaç olmasını gerektirmektedir.

Hayır ve şer mefhumu, ilim ve kudret mefhumları gibi kemal mefhumlarından değildir ki bir kaynaktan iki mefhumun görülmesi söz konusu olsun. Bilakis şer ve hayır, ilim ve cehalet, kudret ve acizlik mefhumları gibi bir birine zıt ve muhalif iki mefhumdur. Buna göre bir birine zıt ve muhalif hayır ve şer mefhumlarının

cüzlerden oluşmayan bir ve tek kaynaktan meydana gelmesi olanaksızdır. Zira almede şer ve hayır olmak üzere iki grup varlık görmekteyiz. Eğer bu iki grup için ayrı ayrı iki kaynak kabul etmezsek her iki grubun da vacib'ul vücud ve hiçbir kaynağa ihtiyaç duymayan şeyler olduğunu kabul etmek gerekir. Bu da sayılamayacak kadar çok vacib'ul vücud olmasını gerektirir.

Özetle; Her açıdan tek olup cüzlerden oluşmayan vacib'ul vücud, bir birine zıt ve muhalif hayır ve şer mefhumlarının kaynağı olamaz. Öyleyse hayır ve şer kaynağı olmak üzere iki kaynak ve iki vacip olması gerekir. Bu iddiayı dile getirenler hayır kaynağını Yezdan ve şer kaynağını da Ehrimen olarak adlandırmışlardır.

Birinci delile cevap: Bu iki delilin birisi mukaddesçilik diğeri ise delil ve burhan esasına göre tanzim edilmiştir. Filozoflar bu iki delilin ikisine de aynı yolla cevap vermişlerdir. Bunlardan mukaddesçilik esasına dayalı delile Aristoteles, felsefe esasına göre dile getirilen burhan esasına göre tanzim edilen delile de Eflatun cevap vermiştir. Aristoteles tarafından zikredilen kısımları merhum Mirdamad

iki katına çıkarmış ve tasavvur edilebilecek şıkları sekiz kısma ayırmıştır. Tasavvur edilebilecek şıkları hayır ve şer varlıklar faslında dile getirmiştir. Bunlardan birincisi: Bir varlığın bizzat kendisinin salt hayır olması. İkincisi; Bir varlığın bizzat kendisinin salt şer olması. Üçüncüsü; Kendisiyle kıyaslandığı vakit zatı için şerri çok hayırı az olan ve bunun tersi durum. (Yani hayırı çok şerri az.)

Hayır ve Şer Bakımından Varlıkların Taksimi

Mirdamad varlığın kendisiyle kıyasına ilave olarak başkasıyla da kıyas yapmış ve şöyle demiştir: Her varlık başka bir varlık için salt hayır, salt şer, şerri çok hayırı az ya da bunun aksi (hayırı çok şerri az) konumunda olabilir. Böylece tasavvur edilebilecek şıkların sayısı sekizi bulmaktadır.

Biz de bu sekiz şıkka iki şık daha ekleyerek şöyle diyoruz: Varlıklar bizzat şer ve hayır bakımından eşit mesafede olabilir. Ya da diğer varlıklara kıyasla hayır ve şer konusunda eşit ve ortada olabilir. Bu durumda tasavvur edilebilecek şıkların sayısı on tane olmaktadır. Elbette şıkları birbirine katarak bu şıkların sayısı daha da artırılabilir. Örneğin kendisi bizzat salt hayır ama başkasıyla kıyaslandığında salt şer olabilir. Bunun aksi durum da söz konusudur.

Aristoteles'in ve mütekellimlerin beyanıyla; Eğer bir varlığın vücudu salt hayır olursa kaynağın onu var etmesi ve eğer salt şer olursa kaynağın bu kez onu var etmemesi gerekir. Eğer hayırı çok şerri az olursa bu durumda kaynağın yine onu yaratması gerekir. Zira hayırlılığı bunu gerektirir.

Ama eğer şerri çok hayırı az olursa bu durumda kaynak onu var etmemelidir. Zira bu durumda faziletsiz gereksiz yere faziletliye tercih edilmesi söz konusu olur. İddia ediyoruz ki tüm varlıklar ya salt hayırdır. Örneğin akıl, mukarrep melekler, peygamberler. Ya da hayırı çok şerri az varlıklardır. Her bir varlığı üç grup varlıkla göz önünde bulundurmak gerekir: Sebepler, sonuçlar ve statüsü bir olan varlıklar. Yani ne o varlıkların sebepleridirler ne de sonuçlarıdır.

Ama bir varlık kendi sebebi (illeti) ile kıyaslanacak olursa bu durumda o sebebin (illetin) sonucu (malulü) kendi sebebine (illete) şerri ulaşan veya zarar veren konumunda olamaz. Sonucun (malulün) vücudu sebebin (illetin) vücudunun altındadır. Ona uyumlu olmalıdır. Çünkü onun eseridir ve bir şeyin eseri kesinlikle o şeye tesir edemez.

Bir varlığın sebebi (illeti) kendi sonucuyla (malulüyle) kıyaslanırsa bu durumda şöyle söylemek gerekir; Sonucun (malulün) kendi sebebiyle (iletiyle) uyumlu olması gerekir. Zira sonucun (malulün) sahip olduğu her şey sebep (illet) nedeniyledir. Sebep (illet) hiçbir zaman kendi sonucuyla (malulüyle) uyumsuzluk göstermez. Bilakis onunla uyum ve tevafuk halindedir. Bir varlık eğer zarar ya da fayda sağlıyorsa, bunu sadece kendi statüsünde olan bir varlığa yapabilir. Şimdi şu soruyu

sormalıyız; Kâinata aynı statüdeki başka bir varlığa zarar ve şerri, hayır ve faydasından daha fazla olan bir varlık var mıdır yoksa yok mudur? Tecrübelerimize dayanarak baktığımızda böyle bir varlığın olmadığını görmekteyiz. Örneğin akrep; bu hayvanı en zararlı hayvan olarak tanıyoruz. Ama eğer iyi düşünecek olursak havadaki zehri soluduğunu görürüz. Akrep yağı birçok hastalık için ilaç olarak kullanılmaktadır. Gerçi biz birçok faydasını henüz keşfetmiş değiliz. Ancak bu keşfedilmeme onda hiçbir hayırın olmaması demek değildir. Elbette ki bazen bir yıl

boyunca birkaç adamı sokmaktadır. Ama bu bile bazen kişiden kişiye değişmektedir. Bir başka örnek verecek olursak beka ve devamları ateşe bağlı olan bazı şeyler vardır. Onlar için hayırdır. Gerçi Kerbela'da Hz. İmam Hüseyin'in (Aleyhisselam) çadırlarını ateşle yaktılar, Kufe

sokaklarında Hz. İmam Zeyn'ul Abidin'in (Aleyhisselam) başına ateş savurdular. Ama bu cüzi zararlar ateş şeridir ve hayır kaynağından çıkmış olmamalıdır denemez.

Çünkü eğer ateş olmasaydı İmam Zeyn'ül Abidin ((Aleyhisselam) da olmazdı. Zira beden bir cüzü de ateştir. Suya dikkat et! "Her canlıyı sudan yarattık." Gerçi bazen bir şahıs suya düşüp boğularak ölmektedir. Yağmur Allah'ın rahmetidir. Ama bazen bir şahısın çatısından su damlamasına da neden olmaktadır.

Özetle; Kâinata olan her şey ya salt hayırdır ya da hayırı şerrinden daha fazladır. Hayır kaynağı olmak, hayırı zararından fazla olan bir şeyi artırmasıyla çelişmez. Mukaddesçilik esasına dayanan bu delil onların kelamıydı ve Aristoteles bunu dile getirmiş diğerleri de onu takip etmişlerdir.

İkinci delile cevap: Hükümsel ve felsefe esasına dayalı bu delile mukaddesçilik esasına göre bir cevap verilemez. Tüm varlıklarda sadece bir zerre şer olur ve geriye kalan her şey hayır olsa bile yine de bu çok az miktar şer hayırın talep ettiği gibi var edilme ciheti istemektedir. Eğer şerrin bir kaynaktan zuhur ettiğini kabul edecek olursak (ne kadar az olursa olsun) bu kaynağın, hayır ile uyumluluk gösteren

özelliğinin zıddı bir özelliğe sahip olması gerekir. Bu durumda ise kaynağın cüzlerden oluşması durumu ortaya çıkmaktadır. Elbette bu sorun, o kaynağın cüzlerden oluşmadığına inandığımız vakit ortaya çıkar. İşte böylesi bir şüphe itibari sözlerle ortadan kaldırılamaz. Bu nedenle delil, burhan ve felsefe esasına dayalı bir cevap vermek gerekir.

Şerrin Mucide Gerek Duymaması

Delilin şerhi; Eğer bütün âlem hayır ve çok cüzi miktarda şer görürsek o şerrin bir kaynağı olmalıdır. Eğer bu kaynağın, hayırı var eden kaynak olduğunu söyleyecek olursak bu cüzlerden oluşmuş olmayı gerektirir. Âlemlerin Rabbi olan Allah asla cüzlerden oluşmaz. Zira cüzlerden oluşmak demek ikicilik anlamı taşımaktadır. Bu nedenle başlarında Eflatun olmak üzere bütün filozoflar âlemde şerrin olmadığına hükmetmişlerdir.

Şöyle söylemektedirler: Şerlerin tümü hiçliktir. Hiçlikler ise salt hükümsüzlüktür. Hiçlikler dememizin sebebi de varlıklara ve onların sayılarına binaendir. Zira çokluk ve sayı ancak vücut ve varlığın hakkıdır. Hiçliğin çokluğu ve sayısı olmaz. Aslına bakılırsa "hiçlik" bir şey değildir.

Salt hükümsüzlüktür. Bir şey olmayan, tahakkuk bulamaz. Tahakkuk bulamayan, nasıl sayılabilir ki? Hiçliklerin çokluk ve sayısı varlıkların ve var olanların karşısında itibari bir anlam taşımaktadır.

Özetle; hiçlik, bir şey değildir. Böylece kaynağa da gerek duymaz. Tahakkuk bulan bir şey kaynak arayışında olur. Nasıl, bir "hiç" için kaynağı var diyebiliriz? Hiçliklerin kaynağı hiçten başka bir şey değildir.
Şer Hiçliktir

Şer hiçliktir. Birçok filozof bu konuyu vicdanlara yönlendirerek bu konunun zaruri olduğunu söylemişlerdir. Zaruri bir konu için delil ve burhan getirmeye de gerek yoktur. Hangi şerre odaklanırsan odaklan biraz dikkatle incelediğin zaman hiçlik ifade ettiğini göreceksin. Örneğin peygamber öldürmek şerdir. Tek tek inceleyerek ne maktulün ne de katilin varlıklarının şer olduğunu görüyoruz. Katilin yaptığı fiil de şer değildir. Peygamberin kesilen boğazı da çelik değil ki keskin kılıçtan etkilenmesin. Boğazın etkilenmesi onun kemali kılıcın keskinliği de kendi kemalidir.

Failin bilek gücü de kendi haddi zatında hayırdır. Peki burada bizim şer dediğimiz şey nedir? Şer dediğimiz şey ruhun bedenden ayrılıp başın vücuttan kopmasından başka bir şey midir? İki cüz arasındaki bu ayrılma ne anlam taşır? Yani hayata devam etmeye müsait olan bir varlığın bu durumunun engellenmesi değil midir? Bu da varlığın devamının olmayışından başka bir şey değildir.

Buna göre "bizzat şer" tekâmül halinde olan varlığın kemal derecelerine yönelik seyrine mani olmaktır. Adam öldürmek de bundan ibarettir. Buna göre hiçlik asalet itibariyle şer konumuna gelmiş oldu. Katil de bizzat şer değildi. Örneğin en şerli adam olduğunu söylediğin Şimr, Hz. Peygamberin (Allah'ın salât ve selamı O'na ve Ehl-i Beyt'ine olsun) evladının başını kestiği için lanet okuyorsun. Peki, neden ona lanet okuyorsun?

Şimr bir varlık olduğu için mi lanet okuyorsun? Yoksa Allah'ın yarattığı bir mahlûk olduğu için mi lanet okuyorsun? Kendi zatıyla kaim olduğu için mi lanet okunuyor? Hayır, asla böyle değildir. O melun, bir hiç olan cinayeti işlediği için lanetlenmektedir. Bizzat şer olan "hiç" olan şeydir. Şimr sonradan şer olmuştur.

Çünkü eğer bir "hiç" olan o şey ona nispet verilmeseydi lanet edilemezdi. Buna göre, "hiçler" zatlari itibariyle şerdirler. Varlığının kendi haddi zatında seyrine mani olanlar ise zatlari itibariyle değil sonradan şer olmuşlardır. Öyleyse, şerlerin faileri kendi zatlarında hayırdırlar. Zira hepsi varlıktır ve şer varlık değildir. Tümü salt hayırdırlar. (81)

* * *

Hayır ve Şerrin Mahluk Olmasıyla İlgili Hadisin Şerhi
Muaviye b. Vahab Hz. İmam Sadık'tan (Aleyhisselam) şöyle duyduğunu naklediyor: Allah'ın Hz. Musa'ya vahyedip Tevrat'a nazil ettiği şeylerden birisi de şudur: Ben Allah'ım! Benden başka ilah yoktur. Mahlûkları ve hayırları ben yarattım. Onu sevdiğim kullarımın eliyle cari ettirdim. Ne mutlu hayırları elleriyle cari ettirdiğim kullarıma! Allah benim. Benden başka ilah yoktur. Mahlûkları ve şerri ben yarattım. Onu istediğim kimselerin eliyle cari ettirdim. Vay olsun onu elleriyle cari ettirdiğim kimselerin haline!

Hadisin Şerhinde Allame Meclisinin Bakışı

Allame Meclisi (r.a) bu hadisin altında şöyle buyurmaktadır: Hayır ve şer, itaat ve günaha, onların sebeplerine atfedilir. Yine hububat, meyve, eti yenen hayvanlar gibi faydalı mahlûklara ve zehir, yılan, akrep gibi zararlı mahlûklara, nimet ve belalara atfedilir. Eşaire şöyle söylemektedir: Bunların tümü Allah'ın fiilleridir. Mutezile ve İmamiyye kulların fiilleriyle ilgili olarak Eşaire'den farklı bir yaklaşıma sahiptirler.

Nakledilen şudur: Allah (c.c) kulların fiilleri hariç diğer her şeyde hayır ve şerrin yaratıcısıdır. Daha sonra şöyle buyurmaktadırlar: Filozofların büyük bir çoğunluğu varlıklarda Allah'tan başka hiç bir şeyin etki ve eser sahibi olmadığını söylemektedirler. Kulların iradesi, Allah'ın onlar eliyle fiilleri yaratmasına ortam ve zemine hazırlamaktadır. Bu, Eşaire ve filozofların görüşleriyle tevafuk halindedir. Bu tür hadislerin takiyyeye yorumlanması mümkündür.

Allame Meclisi'nin Bakış Açısının Eleştirisi

Hayır ve şer zat ve sıfata her yerde atfedilebilir. Tüm hayırlar bizzat vücudun (varlığın) hakikatine döner. Diğer şeylere atfedilmesi temsil ettikleri vücut (varlık) cihetiyledir. Nitekim bizzat şer vücudun (varlığın) olmaması ya da vücudun kemalinin olmamasıdır. Zararlı hayvanlar gibi başka şeylere atfedilmesi dolaylıdır.

Kulların fiillerinin yaratılması konusunda İmamiyye ve Mutezile'nin, Eşaire ile muhalif olduğu, hayır ve şerrin Allah'a nispet verildiği ayet ve hadislerin yorumlanması konusuna gelince;

Tuttukları yol akıl, burhan ve vicdana aykırı Cebircilik olan Eşaire ile muhalefet etmeleri sahihtir. Ama ayet ve hadislerin görüşleri Eşaire'den daha batıl ve hükümsüz olan Tefviz anlayışına sahip Mutezile'ye yorumlanmasının veçhi yoktur.

Ancak Ehl-i Beyt'in hidayet nuru ve bereketiyle hak mezhebe sahip İmamiyye ayetlerle mutabık, sağlam delil ve gönül ehli yüce ariflerin gittikleri yolu takip etmiştir. Onların, ayet ve hadisleri Allame Meclisi'nin naklettiği gibi başka anlama yorumlamalara hiçbir ihtiyacı yoktur. İmamiyye kulların hiçbir fiilinde Allah'ın iradesinin devre dışı olduğunu kabul etmemekte ve hiçbir işin kullara tefviz edildiğine inanmamaktadır.

"Varlıklarda Allah'tan başka hiç bir şeyin etki ve eser sahibi olmadığı" cümlesine geline; bu cümle Eşaire'nin görüşüyle tevafuk etmektedir. Ancak "varlıklarda Allah'tan başka hiç bir şeyin etki ve eser sahibi olmadığı" sözünün filozofların büyük bir kısmının görüşü olduğu iddiası ise tamamen sahihtir.

Hatta bütün filozof ve marifet ehli olanların görüşüdür. Hatta bu görüşe sahip olmayan bir filozofun kalbine hikmet nuru girmemiş, onun batını marifeti hissetmemiştir. Ancak bunun anlamı kulların iradesi Allah'ın yaratması için ortam ve zemine hazırlayıcı olmak değildir. Bu konu, ehil olan kimseler için çok açıktır. Onun da Eşaire görüşüyle örtüşmesi imkânsızdır.

Bundan daha garip olan ise Eşaire'nin görüşünün filozoflara atfedilmesidir. Hâlbuki onlar arasında olması çok uzak bir ihtimaldir. Eşaire görüşünü batıl ve muhalif bilmeyen çok nadir filozof bulunabilir.

"Bu tür hadislerin takiyyeye yorumlanması mümkündür." Cümlesine gelince; Birinci olarak bu yorum yersiz bir yorumdur. Zira bu hadislerin zahirleri hak mezhep ve görüşle mutabık ve delillerle örtüşmektedir. İkinci olarak; Bu hadisler Kuran'da birçok ayet ile mutabıktır. Ayetlerin ve ayetlerle örtüşen hadislerin takiyyeye yorumlanmasının hiçbir geçerli sebebi yoktur. Üçüncü olarak; Bu hadisler arasında takiyyeye yorumlanmasına neden olabilecek bir çelişki yoktur. İnsanın hayır ve şerrin faili olduğunu belirten hadislerle birlikte açıklanabilme özelliği mevcuttur.

Dördüncü olarak; Kendisinin de buyurduğu gibi bu hadisler zahir, itibariyle çoğunluğu temsil etmeyen Eşaire'nin görüşüyle uyum göstermektedir. Dolayısıyla böyle bir durumda bu hadisleri takiyyeye yorumlamanın bir gerekçesi de yoktur. (82)

- Esfar-i Erbaa c. 2 s. 292 ve sonrası. C. 1 Asalet'ul Vücut Bahsi

- Esfar-i Erbaa c. 2 s. 292 Fasil: 25-29

- Esfar-i Erbaa c. 7 s. 58-62

- Nisa/79

- Nisa/78

- Nisa/79

- et-Tabiat c. 1 s. 72,100, 136 Makale: 2 Fasil 3 ve 7 Makale: 1 Fasil: 9, Metafizik s. 27 Fasil: 7

- et-Tabiat c. 1 s. 72 Makale: 1 Fasil: 9

- Mir Muhammed Bakır b. Şemsuddin Muhammed. Mirdamad diye maruftur. Hicri kameri 1041 yılında İsfahan'da dünyaya geldi. O, emsaline az rastlanır İmamiye bilginidir. Akli ve nakli ilimlerde çok yönlü büyük bir filozoftur. Fıkıhsal sorunları halletme noktasında emsalsizdir.

Necef'te metfundur.

- Kibsat s. 433

- Su, toprak, hava ve ateş adı verilen dört ana unsura işaret edilmektedir.

- Enbiya/30

- Usul-u Kâfi c. 1 s. 15 Hadis: 1

- Mirat'ul Ukul c. 2 s. 171-172 Hadis: 1